

uwing. Blijven ze in
lus' apostolaat, dan
zijn."

e waarschuwing, die
iging, gepaard gaan
orinthis als geloof-

en, waaruit dat is-

Christus Zelf tot Zijn
u rein om het woord,
dus wel een steek.
Maar dan laat onze
ift in Mij en Ik in u
in dragen van ziele-
blijft; alzoo ook zij
Zoo iemand in Mij

Zijn discipelen als
de dreiging om te

og meer een woord

at in Paulus' geloof
Paulus zeer ernstig
der oogen. In I Cor.
ig mijn lichaam en
ik niet eenigzins
verwerpelijk worde
s op het laatste deel
we precies hetzelfde
rosheide's meening
zonder, om niet zelf
i, d.w.z. te worden
taks zal doen onder-
n. Hij zou verloren

genstrijdige. Evenals
orden de geloovigen
ken, en als geloof-
le, aangewezen zonde
daarbij gezegd, zeer
te zonde (welke dat
an Paulus' apostel-
of reeds openbaring
aangezicht in Gods

is hebben gehad, al-
lus' apostelschap be-
zen van een groote
in toch moeilijk ge-
met innige overtuig-
Geloovigen worden
te beproeven. Juist
Omdat Paulus de
n zich weten (denk
bevelen.
lijk, dat van een be-
lyse omhoog te voe-
gen sprake is. Zoo
is' gezichtsveld, toen

lusie niet mooier en
door een woord van

den Dr Impeta des-
scheidende, is wat
Dr Impeta van het
boek", deel II. We
oorzoover hij schrijft
it. In dat Handboek
edt dus de vraag of
zelfontleding moe-
heid des geloofs; of

hem mogelijk de

tz is in Classe be-
refereren, opdat
daen werden.

en is overalacht van
flytich te oover-
te conferieren om
deselvige schrift-
hy sich mit syn
nsegenen.

pe, is bevolen dat
bekentnisse sal
hy schriftmatich
beloofd heeft.

meesten kercken
oorthuysen. Ger-
der onkosten op
im beswaren, dat
enes ideren oort-
erde, daer in de

voor velen, is in
n, dat de kerck
ben alsulx aff te
en daer tho van
ven.

beloofd alle flyth-
nael des Heeren
eylt werden, want

kommerden en zwakgeloovigen zich daartoe moeten
richten op te werken in een voorgeschreven weg, n.l.
door het napluizen van allerhande gevoelens en belevin-
gen, gedachten en stemmingen, dan leidt het antwoord:
een. Teksten als 2 Cor. 13:5, 1 Cor. 11:28
onderstellen het geloof".

Wie dit inzicht gewonnen heeft en vast-
houdt, kan verder over zelfonderzoek en zelfbeproe-
ving in deze teksten bedoeld alles zeggen, grove fouten
zal hij dan niet meer maken.

H.

C. V.

1) De Schrift gebruikt meermalen uitdrukkingen die
schijnbaar in strijd zijn met de leer van de volharding
der heiligen. Alle geloovigen worden vermaand den Heere
niet te verlaten en niet af te dwalen van Zijn wegen. Denk
ook aan een woord als van Paulus in Rom. 14:15. Richt
niet door uw spijs die ten gronde, voor wie Christus
gestorven is! Prof. Greijdanus merkt hierbij op, dat dit in
absoluten zin niet mogelijk is, maar dat hier gesproken
wordt naar menselijk aanzien. Zie ook verder de in dit
art. genoemde teksten uit Joh. 15 en 1 Cor. 9.

2) Calvin denkt hierbij aan grove, publieke zondaars die
door Paulus bij zijn komst in Corinthen in den ban zullen
worden gedaan. De scherpe woorden van 1 en 2 passen niet
op het lichaam zelf der kerk (neque enim in corpus ipsum
ecclesiae competeat oratio) maar op enkele verderf-
wende en half-rotte leden (sed in membra quaedam morbida
et semiputrida). Daarom laat Paulus zijn scherpte den vrijen
engel, omdat hij met private personen te doen heeft en
niet met het gehele volk. Hij noemt de zonden zoo open-
lijk, omdat ze heelemaal openbaar zijn. En ten slotte: Ego
non dubito quin excommunicatione se vindicturum adver-
sus eos intelligat. Paulus heeft ze dus in gedachten reeds
van het lichaam der kerk gescheiden.

3) Zie: Cremer-Kögel 1923, p. 194; Heine Synonymik,
1898, p. 188; *anagōrōn* will nu zum Bewusstsein, zur Er-
scheinung bringen, was gut und böse ist.

4) Deze omschrijving is ontleend aan Prof. Greijdanus,
Galaten (Bottenburg), p. 187, waar hij bespreekt de uit-
drukking „leven in het geloof“; zie ook: Korte Verklaring,
p. 60.

5) Dr Impeta verwijst in zijn brochure naar: Bachmann,
1 Korintherbrief, p. 416. Bachmann spreekt van een onder-
zoek, niet als te voren, in vers 3, werd genoemd naar een in
de Augen fallender Machtswort (dat is niet „eenige be-
wegheid“, zoals Dr Impeta weergeeft) sondern das Ele-
mentarste, der Stand im Glauben“. Dr I. verklaart, dat B.
hier niet doelt op den „stand“, maar op den „staat“. Een
Duitsch predikant, die uitstekend Hollandsch kent schreef
mij, toen ik inlichtingen hierover verzocht, dat het z.i. t.a.l.
kundig ongeoorloofd was bij „Stand im Glauben“
te denken aan „staat“. Het groote Deutsche Wörterboek
van Sanders-Wülffing heeft als verklaring bij Stand: das
Stehen (het actieve dus) en: die Art und Beschaffenheit.
wie etwas steht, wie es mit, um etwas steht.

6) Zie: Commentaar 1 Corinthe, p. 397. In een noot op
de blz. zegt Prof. Grosheide nog: Toelichtend is vooral
2 Cor. 13:5, waar *anagōrōn*, dat onzekeren uitslag heeft, en
hōmōtēs naast elkaar voorkomen. Zie ook p. 132.

7) Commentaar op de Brief a. d. Galatiërs, Bottenburg,
1834.

8) Dikwijls heeft het woord deze beteekenis in Paulus'
brieven. Zie b.v. Rom. 1:28, 2:18, 12:2, 14:22, 1 Cor. 16:3.
Merkwaardig is ook, dat, terwijl het Nederlandsch de trits
kent: keuren, goedkeuren, afkeuren — het Grieksch maar
twee woorden heeft: *doxazō* en *anadoxazō*. Het
eerste woord omsluit keuren en goedkeuren.

9) Vgl. over *anagōrōn*, Heine, p. 188: *ā* will das Böse,
Unbrauchbare ausschelden, das Gute an den Tag bringen.
En het prachtige art. van Grundmann in Kittel, Theol. Wör-
terbuch enz., II, p. 258 v.v. Daar lezen we o.a.: Zugleich
wird der Christ (!) aufgefordert zu einer Prüfung, die
auch der eigenen Bewährung fragt en dan wordt
verwezen naar 2 Cor. 13:5. Van die Bewährung (het proef-
houdend blijken, het zich als deugdelijk bewijzen) wordt
dan gezegd, dat het is een „Bewährung des empfangenen
Heiles“ (!) en: Die Bewährung hat also ihren Grund (!)
in der am Christenglauben festhaltendem (!), allem trot-
tenden Geduld und ihre Frucht in der lebendigen, um den
Sieg des Christus wissenden Hoffnung. Bengel schrijft bij
dezen tekst kort en krachtig (Gnomon, ad. Steinkopf 1915,
p. 727): *probare se summe valorem explo-
rare nemo valet, nisi fideliter!*

10) *Anagōrōn*. Zie b.v. Greijdanus Commentaar Romei-
nen, p. 120, 179; Bachmann, a.w. p. 54: ein verstärktes, das
Ziel des Erkennen wirklich erreichendes *persuadere*. Zie
evenwel ook: Kittel, I, p. 703.

11) De vraag luidt: *ἡ οὐκ ἀνιπρόσθετος ὅτι ἴσθωσ ἡγοῦσθαι
ἐν κυρίῳ*. Prof. Grosheide schrijft van dit soort vragen
Gramm. § 364: Verwacht men nu een bevestigend antwoord,
dan bezigt men *οὐκ* of *οὐ* en een weinig verder: Acht
men het geheel onmogelijk een ontkennend
antwoord te ontvangen, dan kan *οὐ* versterkt wor-
den door *ἡ*. Een dergelijk geval hebben we dus hier.

hem sulx oick vant Classe bevolen is.

12. Het is in Classe van den sempitlicken broderen
voer goeth angesien, dat voer dit mael om grote
periculen ende inconvenien ten, onkosten, te we-
ren, nijmantz sal trecken ad Synodum na Nym-
wegen, meer schriftelick ad Synodum over te
schrijven unde dat van den Classe.

13. Die broederen hebben eendrachtelick in Classe
besloten ende voer goeth angesien dat Wolterus
de Bruyn, Joannes Anthoni, Thimannus Alberti
sullen in haer kercken opentlick geconfermeert
unde dat anden ersten van eenen dienaar uth
Harderwyck.

14. Het is voer goet angesien ende van den broe-
deren des Classis geapprobeert, dat wanneer
enen Dinaer des Woordtz storve oft afflivich
worde, dat als dan de nagelaten weduwe ende
kynderen annum gratiae sullen genieten unde be-
houden nemptlick dat navolgende jaer rente, des
hebben sich de Broederen onder sich verbonden
den dienst aldaer dat jaer by beurten te voer-
treden. Ende dat met consent des Hoves.

15. Angaende Andrean Kassenborck, pastoor vort-
lyts op Campen gewesen, soo ist dat de Broederen
des Classis op syn begeerte geresolviert hebben,
dat se sich niet daer tho konnen verstaen, om
hem totten dienst toe Heerde anthonemen, Over-
mits dat hij geen ghetuichnisse siner Leere noch
syns levens konde thonen, noch dat hy geen
littmael der gemeente was.

Bengel schrijft hier t.a.p.: *potestis utique vos probare,
nam Jesus Christus est in vobis, eumque in
vobis esse nostis.*

12) Over het verband (grammaticaal en logisch) van dit
zindeel met het voorafgaande is nogal wat verschil. Schne-
dermann, in Strack-Zocklers Kommentar legt verband
tusschen: beproeft uzelf en dit zinsdeel. Aldus: beproeft
uzelfen „ausser wenn ein *anagōrōn* *homo* deshalb un-
thunlich wäre, weil sie selbst *anagōrōn* wären“. Meyer (1862)
schrijft: „Das Christus in euch is, werdet ihr erkennen,
wenn ihr nicht etwa (*de* *ipso* vgl. 1 Cor. 7:5) unächte
Christen seid. In solchen freilich is Christus nicht“. Bij
Bachmann vinden we dit: Gibt Pl. damit (dat is met de
vraag: of kent gij uzelfen niet enz.) seiner Mahnung den
höchsten Nachdruck, so will er doch nicht im Ern-
ste sagen, dass ihnen dieser innere Besitz
wirklich fehle. Das könnte ja nur der Fall sein, wenn
sie überhaupt bereits *anagōrōn* wären“, p. 415. Ten slotte:
Calvin brengt dit stuk eerst in verband met de vraag: of
kent gij uzelfen niet enz., aldus: Quid autem hic Paulus?
reprobos esse testatur quicunque dubitant an possideant
Christum et sint ex illius corpore. Maar zooals boven is ge-
zegd, staat naar zijn overtuiging het al of niet erkennen
van Paulus' apostelschap in 't bijzonder met het niet of wel
verwerpelijk zijn in verband. Over deze exegetische kwestie
behoeven we hier niet verder te spreken. Vast staat dat het
bevel tot zelfonderzoek en zelfbeproeving verbonden is met,
gegeven wordt in de overtuiging, dat Christus in de Corin-
thiërs is (zie vorige noot).

Postscriptum: In het vorige artikel sprak ik ervan,
dat Calvin slechts éénmaal den tekst 2 Cor. 13:5 zou heb-
ben geciteerd. Dit is niet juist. 'k Vond nog een tweede aan-
haling, n.l. in zijn: Acta Synodi Tridentinae cum Antidoto.
Corpus Reform. XXXV, k. 457. Maar, tot mijn verrassing,
in precies hetzelfde verband als de aanhaling in de Institutie.
N.l. in een bestrijding van ketters, die zeggen, dat niemand
in zekerheid des geloofs kan zeggen, dat hij de genade Gods
ontvangen heeft (Nemo scire fidei certitudine potest, se
gratiam Dei consequutum) — Quod si Paulus, dum Corin-
thios hortatur ut semitipos probent sintne in fide, omnes
reprobos pronuntiat qui Christum non cognoscunt in se
habitantem (2 Cor. 13:5); ego cur verear bis reprobos pro-
nunciare, qui tale examen a tota ecclesia procul arcent, ac
de gratia Dei nihil certi reliquum faciunt? (mais plustost
veulent que les fideles se tiennent en branle pour tourner
ça et là quant à la fiance de leur salut). Dit laatste is een
aanvulling uit de Fransche editie.

Wat verder de aanhaling van 2 Cor. 13:5 in de Dordtsche
Leeregele betreft: Soms vindt men den tekst aan het
eind van paragraaf I, 12 (in de bekende uitgave van Dr
Kuyper b.v.), soms achter den eersten zin (in de
uitgave van v. Toorenbergen b.v.). Is het laatste oorspron-
kelijk, dan wordt de aanwending van den tekst in den geest
van Calvin nog weer meer waarschijnlijk.

LITERATUUR EN KUNST

„Kneuterboertjes“ van Jan Knappe.

III.

Uit onderscheidene romans van Christelijke
schrijvers kunnen voorbeelden gehaald worden:
God moet den mensch eerst alles ontnemen,
waarin hij meent rijk te zijn, voordat hij Zijn stem
hoort. J. Haantjes (uit wiens artikel we enkele
aanhalingen gaven) wijst erop dat de moderne
Christelijke Letterkunde rijk is aan bekeerings-
gevallen en dat de letterkundige kritiek dit feit
steeds voorbij heeft gezien. Ze heeft telkens weer
gesmaald op „de goedkope bekeeringsgeschiede-
nisjes“; ze heeft deze bekeeringsgeschiedenisjes
zoo ver mogelijk van zich geworpen, en ze is er
zich niet van bewust geweest dat de boeken die
ze wel aanvaardde, die ze als goede lectuur stelde
tegenover de stichtelijke verhalen, voor een be-
langrijk deel ook waren, en ook nu nog steeds zijn
bekeeringsverhaal.

Maar de groote eisch blijft: de schrijver moet
subjectief bij dat verhaal en die bekeerung betrok-
ken zijn.

Jan Knappe brengt ons door dit boek tot die
overtuiging, door den gloed van warmte, den eer-
bied en afstand waarmee hij het geschreven heeft.

Dat is geen stichtelijke salontafelromantiek (dit

16. Is geapprobiert by den Broederen des Classis
kynderen des Donderdachs t Doop koemen unde
op den selvigen dach geprediget wordt, sullen
oick de Ehe luyden moegen ingesegent werden.

17. Den Presidi mit noch een olderlynek aldaer van
den Classe opgeleyt syndt tgaen by den Richter
int Olde-Broeck ende tsamen mit den anderen
naebuieren tho sprecken dat uere predicker Goe-
sewinc beter onderholt wolden geven ende oick
continueren oick mit den kerckmeysteren ende
Schoelmeyster van den dinghen thandelen de
(welke) Gosewinus sal andienen.

18. Noch is den Presidi mit een olderlynek oper-
lacht, mit den Scholt ende kerckmeysteren van
Doerspeick tsprecken datse Wesselum haeren
Dinaer voer eenen stedigen predigher wolden ac-
cepteren unde syn stipendium tvermeren, unde by
also sulx niet en ghescheden, solde den Dinaer
noytsaekelick veroersaeckt worden um te ver-
trecken.

19. Is de kereke Dinaers unde Olderlinge van Har-
derwyck opgelecht den naesten Classsem weder
uthteschreven ende dat op Putten, ende dat op
sodanige tyt als het nodich sall gevonden werden.

Unde minister loci aldaer sal de predich doen.

20. Is volgens examen concionis biden Reinero
Winckop Dinaer des Woordtz in Bernevelt gedaen
ex Johanne Cap. 3: Sic deus dilexit etc., is de-
selvighe bevonden seer slecht, waer uth hy ver-
maent syner swackheit oick te bedencken der

woord is van Frans Coenen), maar christelijke
realiteit, of beter, realiteit door een Christen gezien,
geplaatst in het licht der eeuwigheid. Dat is zijn
kracht, maar het eischt dat de beoordeelaar van
uit een bepaalde plaats dit werk beziet.

En hij die alleen met een aesthetischen maatstaf
meten wil, zal wel bezwaren kunnen inbrengen;
op verschillende plaatsen wordt gezondigd tegen
enkele opvallingen van kunst, literatuur en stijl-
leer; niet altijd is de woordkeus gelukkig, op
enkele plaatsen breekt wijdloopigheid de gedachte
— goed, maar wie zich weet in de nabijheid van
een menschenziel, die lijdt onder zooveel valsche
vroomheid en verdwazing van Gods geopenbaarde
liefde, en voor wie het schrijven van dit boek een
innerlijke noodzakelijkheid moet zijn geweest —
voor dien lezer zal dit boek beantwoorden aan
zijn doel: het zal hem terug brengen tot de waar-
heid en de waarde van het leven.

Dit boek heeft één groot bezwaar: de half-fone-
tische weergave van het dialect belemmert een
eenigszins vlotte lezing. En we kunnen de nood-
zakelijkheid van zoo'n nauwkeurige weergave niet
inzien. Er verschijnen tegenwoordig veel streek-
romans — de oorzaak van dit verschijsel willen
we laten rusten —, maar die niet die hinderlijke
klankuitbeelding hebben als dit boek. Een boek
geschreven in dialect wint aan locale kleur, dat is
waar, maar het dialect behoort meer tot het ty-
pische, dan tot het karakteristieke. En een schrij-
ver zooals Jan Knappe, die juist op dit laatste
zijn accent legt, waardoor zijn werk sterk is, en
waardoor zijn werk groeikracht heeft, behoeft zich
niet in dit keurslijf te wringen. En dan bestaat er
nog dit groot gevaar, dat de lezer aan zijn woorden
een verstandelijke beteekenis gaat hechten, omdat
hij bijna gedwongen wordt tot het spellen van de
letters. Want men kent een woord en een zin pas
goed, als niet slechts de begripswaarde maar ook
het gevoelselement ervan in ons leeft. Dan hooren
we den klank van de stem en zien we de uit-
drukking van het gezicht, en leven we in de sfeer
van de levensomstandigheden van de menschen
uit ons boek mee. Een sobere weergave van een
dialect, en ik denk hier aan de boeken van Streu-
vels, Herman de Man, Antoon Coolen — geeft een
duidelijke gevoelstint aan de woorden. Als de
boeren van deze schrijvers gaan praten, dan wor-
den we verplaatst naar hun land en hun arbeid.
Ter vergoelijking kan aangevoerd worden dat het
dialect van Flakkee niet zoo smeug is als dat van
de Peellbewoners — maar „elke nasie het z'n
taal“, — en die taal is rijk genoeg om het leven
van menschen uit te beelden; dit heeft de auteur
trouwens met dit boek getoond. Wat ik ook een
bezwaar vind is: dat m.i. de stijl te open, te breed
is voor de karakters. Kees van 't Land is een
stugge nijldige kerel. De schrijver geeft dat heel
goed weer in de sombere, soms bijna cynische
karakteriseering van dezen man. Maar dan moet
ook die geslotenheid en korthed gezien worden
in den stijl; dit laatste bereikt de schrijver hier
en daar b.v. wanneer de oude vrouw gaat praten:
dan treft hij sprekende effecten, met geestigheden
en rake typeering. Zoo bij Woekermaart en zijn
vrouw, na een bezoek van Kees van 't Land. Het
treft ook dat we zoo weinig van de natuur zien,
in haar oneindig wisselende vormen — daardoor
ontbreekt het lyrische in dit boek. Zelfs de idylle
die we konden verwachten in de verhouding tus-
schen Piet en zijn verloofde was niet in staat
om den schrijver voor een korten tijd uit deze
omgeving los te maken.

Al met al geloof ik dat we ons toch verheugen kun-
nen over dit boek. 't Is geen werk van letterkundige
schoonheid, het is zwak van dramatische verwikke-
ling, maar de psychologie in de verschillende op-
treedende personen is aannemelijk gemaakt. Het
boek is niet gebouwd op een motief van boeren-

grote Gemeente de hy hadde thedinen, ofte hy
niet daer in solde willen bewilligen, dat hem een
ander ghetrouwer Dinaer by gevoecht mochte wor-
den, also dat hy nochtans solde genieten dat hy
tegenwoordich heeft, unde nu en dan syn ver-
moegen mede tpredicken daer in hy in geconsen-
teert ende bewilliget heeft.

21. Is oick besloten by den Classe dat de Dinaers
des Woordtz alle veertien dagen tot Heerde zullen
predicken; deselvighe sullen genoempt werden op-
dat also den dienst der kereke aldaer mach be-
waeret werden wes ter tyt dat daer eenen getrou-
wen Dinaer stedich mach gesonden, unde opdat
sulx mach ordentlick ghescheden sal men daer
van oover schriven an den Hove, opdat sulx mach
bewilliget unde den Scholt aldaer gebieden den
Dinaer alle veerthien dagen laten halen, unde
sal ten ersten weesen den Dinaer int Olde broeyck,
daer negst Doerspeick, Nuspeet, Elspeet.

Ten eynde is Censura morum gehouden worden
unde der convent besloten worden mit ener
Dancksegginge tot Godt de Almachtige, Actum den
28 Aprilis 1597.

WINANDUS JOHANNIS, praeses.
JOHANNES CAESARIUS, assessor.
GUALTHERUS DE BRUYN, scriba.